

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Тильчика В'ячеслава В'ячеславовича на дисертацію Іванціва Михайла Романовича за темою: «Професійна правнича допомога при вирішенні адміністративних справ», якої представлено до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дисертаційного дослідження. В Україні на конституційному рівні закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність та безпека визнаються основною соціальною цінністю держави. Реалізація цих положень є основних завданням держави. За таких умов, беручи до уваги вагому роль принципу верховенства права, дослідження проблематики гарантування, утвердження, забезпечення та захисту конституційних прав в Україні набуває особливого теоретичного та практичного значення, зумовлює необхідність формування новітнього наукового базису, який би відповідав реальним викликам вітчизняної сучасної нормотворчості, правозастосування, урахував би всі новітні досягнення вітчизняної доктрини тощо. Складовою такого наукового новітнього базису варто вважати і комплексні наукові роботи, яких безпосередньо присвячено проблематиці надання професійної правничої допомоги. Такою роботою цілком необхідно вважати і роботу Іванціва Михайла Романовича.

Як видається, протягом останніх років в Україні ведеться активна робота над створенням дієвого (практичного) організаційно-правового механізму захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні, включаючи вирішення окремих проблем у сфері професійної правничої (правової) допомоги. При цьому, правові основи надання професійної правничої допомоги закріплено у положеннях Конституції України, згідно яких кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених

законодавством, ця допомога надається безкоштовно. Кожен вільний у виборі захисника своїх прав.

Однак у зв'язку із проведенням системних реформ в Україні (практично в усіх ключових напрямках життя держави), інститут професійної правничої допомоги зазнав певних суттєвих змін, зокрема, на конституційному рівні. Так, інститут професійної правничої допомоги було піддано трансформації внаслідок внесення змін до Конституції України у 2016 році, якими термін «правова допомога» було замінено на «професійна правнича допомога». Разом із тим, як у законодавчих актах, так і в науковій літературі для позначення професійної діяльності фахівців у галузі права досі використовуються різні терміни – професійна правнича, правнича, юридична чи правова, або ж безоплатна правова допомога. Видається, існування та використання близьких за значенням понять ускладнює розуміння професійної правничої допомоги в науці та практиці та зумовлює необхідність дослідження її сутності та основних характеристик.

Таким чином, відсутність системних та цілісних досліджень проблематики надання професійної правничої допомоги щодо спорів у сфері публічно-правових відносин в Україні, теоретична та практична значимість обраної теми зумовлюють необхідність та важливість внесення науково аргументованих пропозицій та рекомендацій щодо подальшого удосконалення норм чинного законодавства України, що стосуються професійної правничої допомоги при вирішенні адміністративних справ. А тому дисертаційне дослідження Іванціва Михайла Романовича за темою: «Професійна правнича допомога при вирішенні адміністративних справ» є актуальним та своєчасним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Додатковим підтвердженням актуальності обраної М.Р. Іванців теми є і той факт, що дисертацію виконано в межах планів науково-дослідної роботи кафедри адміністративного, кримінального права і процесу Закладу вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права». Дисертація відповідає

положенням Указу Президента України «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини» від 25 серпня 2015 р. № 501/2015 та сприяє реалізації Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015. Проблематика дослідження пов'язана з підготовкою змін в адміністративному законодавстві та безпосередньо стосується Концепції адміністративної реформи в Україні, затвердженої Указом Президента України від 22 липня 1998 р. № 810/98; Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015; Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 р. № 509-VII; Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 рр., затвердженої Указом Президента України від 26 лютого 2016 р. № 68/2016; проекту Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр. (розділ I «Пріоритетні напрямки фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права» якої містить п. 1.2 «Удосконалення національної правової системи та її адаптації до європейського права», п. 1.3 «Правове забезпечення державного будівництва та розвитку політичної системи» тощо); Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2023 р., схваленого Постановою Верховної Ради України від 7 лютого 2023 р. № 2910-IX. Таким чином, слід підкреслити, що визначення питань теорії та практики надання професійної правничої допомоги щодо спорів у сфері публічно-правових відносин в Україні є актуальним предметом комплексного доктринального дослідження. Дисертаційне дослідження М.Р. Іванціва є затребуваним як із позицій правової науки, так і з точки зору практичної діяльності, спрямованої на удосконалення нормативно-правової бази.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Розглянувши дисертацію, можна зробити висновок, що автор дійсно провів ґрунтовне комплексне

наукове дослідження, що відповідає поставленим меті та завданням. Методологічною основою дисертаційного дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання, як загальнонаукових (діалектичного, історичного, логічного, системного аналізу тощо), так і спеціальних (документального аналізу, порівняльно-правового, статистичного тощо), застосування яких характеризується системним підходом, що дало можливість досягти поставленої мети, забезпечити повноту та всебічність осмислення предмета дослідження, а також наукову достовірність та переконливість отриманих результатів. Нормативну основу роботи становлять Конституція України, акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади, окремі міжнародні нормативно-правові акти, що ратифіковані у встановленому законом порядку, та рішення Конституційного Суду України., що закріплюють категорії та поняття концепції надання професійної правничої допомоги при вирішенні адміністративних справ. Емпіричну базу дослідження становлять судові рішення, а також політико-правова публіцистика, словниково-довідкові видання, лексикографічні джерела, статистичні матеріали.

Фундаментальність та комплексність роботи проявляється у всебічному та поступовому вивченні дисертантом об'єкту та предмету дослідження. Починаючи роботу з аналізу стану та напрямків розвитку науковий думки щодо проблеми надання професійної правничої допомоги у процесі вирішення адміністративних справ, автор переходить до методологічних особливостей пізнання професійної правничої допомоги в адміністративному процесі, розкриває ознаки інституційності відповідної сукупності процесуальних приписів та місце інституту професійної правничої допомоги в адміністративно-процесуальному праві, проводить якісно-змістовну характеристику професійної правничої допомоги у процесі вирішення адміністративних справ, досліджує питання юридичного забезпечення професійної правничої допомоги у процесі вирішення адміністративних

справ та з'ясовує його специфіку. Згодом дисертантом проведено аналіз принципів надання професійної правничої допомоги щодо спорів у сфері публічно-правових відносин, видів професійної правничої допомоги у сфері адміністративного судочинства, умов, порядку компенсації понесених особою витрат на професійну правничу допомогу, пов'язаних із розглядом і вирішенням адміністративної справи, а також функціональних основ надання професійної правничої допомоги у процесі вирішення адміністративних справ.

Обраний вектор теоретико-правового дослідження дозволив М.Р. Іванціву досягти поставленої мети та визначив успішність наукових розробок, спрямованих на вирішення нагальних наукових теоретико-правових задач. Достовірність і наукова новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації не викликає сумнівів.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації. Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджується їх апробацією у відкритому друку, обговоренням на наукових конференціях, інших наукових заходах. Достовірність одержаних результатів підтверджується не тільки їх суто науковою значимістю, як певною системою здобутих дисертантом нових знань, що заповнюють деякі прогалини адміністративного процесуального права, але й їх практичним значенням на сучасному етапі, зокрема, для вдосконалення чинного національного законодавства.

Проведена автором науково-дослідна робота є результатом власних напрацювань здобувача, який здійснив вдалу спробу визначити питання теорії та практики надання професійної правничої допомоги щодо спорів у сфері публічно-правових відносин в Україні. Погоджуючись у цілому з усіма визначеними автором складовими наукової новизни дослідження, вважаємо за необхідне акцентувати особливу увагу на деяких з них.

Новизна дослідження полягає у тому, що дисертаційне дослідження є однією з перших спроб у вітчизняній адміністративно-правовій науці

комплексно, з використанням сучасних методів пізнання та з урахуванням новітніх досягнень науки адміністративного права визначити сутність і зміст інституту надання професійної правничої допомоги у процесі вирішення адміністративних справ в Україні, а також розробити практичні рекомендації щодо його вдосконалення. Автор аргументовано доводить власне бачення проблеми, не лише проводить комплексне дослідження інституту надання професійної правничої допомоги у процесі вирішення адміністративних справ в Україні, а й наводить обґрунтування концептуальних засад оптимізації ефективності його реалізації.

Слід зауважити, що дисертантом цілком слушно акцентовано увагу на тому, що хоча окремі аспекти надання професійної правничої допомоги в Україні частково входили до предмета багатьох наукових праць, присвячених трансформаційним змінам концептуальної моделі й механізмів функціонування України як демократичної, соціальної, правової держави, більшість напрацювань стосується лише окремих аспектів надання професійної правничої допомоги, проте не її сутності чи специфіки, в адміністративному процесуальному праві взагалі відсутнє доктринальне обґрунтування надання професійної правничої допомоги щодо спорів у сфері публічно-правових відносин, у той час як заплановані на сучасному етапі процеси трансформації соціального, економічного, правового й культурного розвитку українського суспільства як важливі чинники розвитку демократії та підвищення якості життя громадян України вимагають значного оновлення нормативних приписів, а також визначення специфіки суспільних відносин, що виникають у процесі реалізації конституційного права на професійну правничу допомогу в Україні як об'єкта адміністративно-правового регулювання, що досі практично не стало предметом глибокого теоретичного опрацювання. Вказане дало змогу зробити висновок про відсутність комплексних робіт, присвячених безпосередньо проблематиці надання професійної правничої допомоги щодо спорів у сфері публічно-правових відносин в Україні, які б у повій мірі враховували положення

правової доктрини, законодавства та правозастосування, а також запропонувати основні вектори подальшого наукового тематичного пошуку.

Заслуговують на увагу теоретичні положення щодо розмежування понять «професійна правнича допомога», «правова допомога», «юридична допомога», «захист», «представництво», «правнича допомога», «безоплатна правнича допомога», «первинна правова допомога», «вторинна правова допомога», які, як видається, мають різне змістовне навантаження.

Необхідно погодитися і з твердженням автора про те, що особливості забезпечення права людини на професійну правничу допомогу в Україні залежать від таких чинників: а) виду допомоги, якої потребує особа, за економічним (матеріальним) критерієм (платної чи безоплатної); б) категорії осіб, які мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу (малозабезпечені, учасники бойових дій, затримані відповідно до положень кримінального процесуального законодавства тощо); в) виду провадження залежно від галузі права (професійна правнича допомога у кримінальному, цивільному, адміністративному, господарському процесі).

Варто підтримати здобувача і щодо пропозицій внести зміни до чинного українського законодавства, яке стосується питання надання професійної правничої допомоги в Україні, зокрема: по-перше, прийняти Закон України «Про професійну правничу допомогу», у положеннях якого необхідно визначити основні параметри правового регулювання зазначеної сфери суспільних відносин та який нормативно встановив би загальне поняття професійної правничої допомоги, її види і форми; по-друге, погодити положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» із положеннями Конституції України шляхом заміни в нормах Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» словосполучення «надання адвокатом правової допомоги» словосполученням «надання адвокатом професійної правничої допомоги» у всіх відмінках.

Слід відмітити, що дисертантом власні висновки побудовано не лише на підставі аналітики наукових та нормативно-правових джерел, а й з

урахуванням практики. У роботі містяться й інші слушні положення, висновки та пропозиції.

Основні положення й результати дисертації викладено в 6 наукових працях, у тому числі 4 наукових статтях, з яких 3 опубліковано у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, і 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 2 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Вивчення дисертаційного дослідження та його автореферату дає підстави для твердження про ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації. Оформлення дисертаційної роботи зауважень не викликає. Усе вищезазначене дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота М.Р. Іванціва написана на високому теоретичному рівні, має значну наукову та практичну цінність.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Оцінюючи в цілому позитивно дисертацію М.Р. Іванціва, водночас, вважаю за необхідне зосередити увагу на певних її недоліках.

1. У підрозділі 1.1. роботи надається аналіз стану наукового опрацювання проблематики надання професійної правничої допомоги в Україні. Автор проводить гармонійне дослідження змісту теоретичних доробок науковців, які присвятили свої наукові пошуки інституту професійної правничої допомоги. Разом із тим, видається, зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями розкрито у вступі дисертації. А тому хотілось би почути додаткову аргументацію щодо виокремлення питання стану та напрямів розвитку наукової думки щодо професійної правничої допомоги в Україні в окремий підрозділ.

2. У дисертаційному дослідженні використано термін «інститут» для позначення професійної, адресної, орієнтованої допомоги, яка надається адвокатом стороні в адміністративному процесі під час розгляду відповідної адміністративної справи з метою захисту прав і свобод цієї сторони, їх відновлення в разі порушення з боку суб'єкта публічної адміністрації, що

вимагає окремого означення рис інституційності предмету пізнавального пошуку.

3. Судячи зі списку використаних джерел, здобувач під час підготовки дисертаційного дослідження, проаналізував велику кількість дисертаційних досліджень інших вчених як у галузі адміністративного процесуального права, так й інших галузей права і це є дуже добре, адже здобувачем використано сучасну наукову літературу. Однак автору варто було більш критично ставитись до поглядів вчених та не боятися виловлювати власну точку зору, навіть у процесі аналізу праць докторів наук.

4. Які основні недоліки законодавчого регулювання питання надання професійної правничої допомоги при вирішенні адміністративних справ в Україні на теперішній час позначаються на її ефективності?

5. В плані дискусії хотілося би почути думку автора щодо повноти відображення загальної концепції права на професійну правничу допомогу в положеннях національного законодавства.

Однак наведені спірні положення та висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка має самостійний і творчий характер, наукову і практичну цінність. Наявність дискусійних питань, насамперед, характеризує актуальність і складність теми дослідження та власний підхід автора до їх розгляду.

В дослідженні авторіві вдалося досягти поставленої мети. Це дозволяє зробити **висновок** про те, що дисертація «Професійна правнича допомога при вирішенні адміністративних справ», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, є завершеним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв’язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для розвитку науки адміністративного процесуального права, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішення досліджених проблем, теоретичним рівнем та практичною

значущістю відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами), а її автор – Іванців Михайло Романович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
проректор з наукової роботи
Київського університету інтелектуальної
власності та права Національного університету
«Одеська юридична академія»

В.В. Тильчик